

TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNİN GELİŞİMİ

Mehmet Erkin KARA*

ÖZ: Bu makalede Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Disiplininin gelişimi; Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitimi ve Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları, iki ana başlık altında ele alınmıştır. Ana başlıklar içinde, disiplinin önemli olayları ve tarihleri incelenmiştir. Dördüncü bölüm ve sonuç bölümünde ise Uluslararası İlişkiler Disiplininin günümüzdeki durumu, yaşadığı sorunlar ağırlıklı olarak, analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Uluslararası İlişkiler Disiplini, Uluslararası İlişkiler Eğitimi, Uluslararası İlişkiler Çalışmaları

Jel Sınıflandırması: H70, B10, B00

DOI: 10.29131/uiibd.986813

Geliş tarihi: 24.08.2021/ **Kabul Tarihi:** 13.06.2022/ **Yayın Tarihi:** 20.06.2022

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS DISCIPLINE IN TURKEY

ABSTRACT: In this essay, the development of International Relations discipline, education of International Relations, studies of International Relations in Turkey are studied within two main parts. In the main parts important events related with discipline and their histories are studied. In the fourth part and the conclusion part, International Relations of Turkey in contemporary world and problems of discipline, is mainly analyzed.

Key Words: Turkey, International Relations Discipline, Education of International Relations, Studies of International Relations

Jel Classification: H70, B10, B00

Received: 24.08.2021/ **Accepted:** 13.06.2022/ **Published:** 20.06.2022

* Dr., ekara79@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9546-6847

Kaynak gösterimi için:

KARA, M.E. (2022). Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Disiplininin Gelişimi. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8(1), 110-121. DOI: 10.29131/uiibd.986813

Giriş

Bu makalede Türkiye'de Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişimi; Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitimi ve Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları, iki ana başlık altında ele alınmıştır. Ana başlıklar içinde, disiplinin önemli olayları ve tarihleri incelenmiştir. Dördüncü bölüm ve sonuç bölümünde ise Uluslararası İlişkiler Disiplininin günümüzdeki durumu ve yaşadığı sorunlar ağırlıklı olarak, analiz edilmiştir.

1. Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitimi

1.1. Mülkiye Mektebi Dönemi

Türkiye'de Uluslararası İlişkilerin temeli, Osmanlı zamanındaki yüksek eğitimden süregelen ve daha sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak bilinmeye başlanan Ankara Üniversitesi'nin Mülkiye Mektebi'dir.

Mektep 1859 yılında öğretime başlamış ve ilk Mülkiye, Rüştiye ile İdadi arasında iki yıllık bir orta öğretim kurumu olmuştur. Mülkiye Mektebi'nin kuruluş amaçlarından biri, Devlet örgütünü, yönetim ve yöntemlerini, Batılı anlamda yenileştirerek, devletin çalışmalarını sistemleştirmek; Öteki de, kurulan yönetim mekanizmasını bilgi ve beceriklilikle işletecek gücü ve kafaları yetiştirmek olmuştur.

Mülkiye, 4 Aralık 1877'de geliştirilmiş, üç sınıfı idadi, iki sınıfı yüksek olan bir yüksek okul hüviyetine dönüşmüştür. 1883'te de Mülkiye yatılı okul olmuş,1892'de ise bir sınıf daha eklenerek, okulda öğretim altı yıla çıkarılmıştır.

1913'de, Mülkiye Mektebi, Paris Siyasal Bilgiler Okulundan esinlenerek, yeniden örgütlendirilmiştir. Mektepte uzmanlaşmayı sağlamak üzere, Siyası, İdari ve Mali Şubeler açılmıştır (Serin, 1985). Bu dönemdeki ders müfredatı Tarih, Uluslararası Hukuk, Antlaşmalar Hukuku, Kamu Hukuku, Ekonomi ve İslam Hukuku derslerini içermektedir. Bu yıllarda Uluslararası İlişkiler Disipliniyle ilgili bir ders verilmemektedir. Bunun yanında bazı derslerde, Diplomasi, Siyasi Tarih ve Diplomatik Protokol gibi konular işlenmiştir (Aybay, 1977).

Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşına girişi ve özellikle 1915 yılından başlayarak Mülkiye Mektebi, çalkantılı bir dönem içine girmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu malî sıkıntı yüzünden, 1915 yılında Mülkiye Mektebi'ne genel bütçede ayrılan tahsisat kaldırılmıştır. Okulun tüzel kişiliği de lağvedilerek Mülkiye Mektebi, "Darülfünun Ulum-u Siyasiye Şubesi" adıyla Hukuk Mektebi'ne bağlanmıştır. Ne var ki okulun hükümet üzerinde etkili hocalarının ve mezunlarının çalışmaları sonucunda Mülkiye Mektebi, 1918 yılında eski adıyla yeniden açılmıştır (Ülman, 2006).

Cumhuriyet ile birlikte, Mülkiye Mektebi, yeni bir hız ve ileri atılış aşamasına girmiştir. Türkiye'de ilk Uluslararası İlişkiler dersi ise, Cumhuriyetin ilanından 3 yıl sonra, 1926 yılında, Mülkiye Mektebinin, Siyasi Şubesinde Hukuk-i Düvel ve Diplomatik Muharebe adıyla verilmiştir (Aydın, 2005).

Tablo 1: 1924 Yılı Mülkiye Mektebi'nin Siyasi Bölümü Ders Dağıtım Çizelgesi

1924 Yılı Mülkiye Mektebi'nin Siyasi Bölümü Ders Dağıtım Çizelgesi		
Uzmanlık Sınıfları (İdari ve Mali Bölümler için 1 yıl, Siyasi bölüm için iki yıldır.)		
Siyasi Bölüm Dersleri	1. Yıl (Haftada Saat)	2. Yıl (Haftada Saat)
Siyasi Tarih (Avrupa, Amerika Devletleri)	2	1
Siyasi Tarih (Asya Devletleri)	2	-
Türkiye Siyasi Tarihi	2	1
Devletler Hukuku	2	2
Antlaşmalar Tarihi	1	1
Konsolosluk Hukuk ve Görevleri	-	1
İktisat Politikası ve Ticaret Antlaşmaları	1	-
İktisadi Coğrafya	2	-
Kamu Hukuku	2	-
Diplomatik Haberleşme	2	2
Basın ve Haber-Alma	-	2
Fransızca	6	6
Yabancı Dil	6	6
Toplam	28	22*
* Haftada altı saat kitaplıklarda yapılacak incelemelere ayrılmıştır.		

Kaynak: (Ozankaya, 1989)

1.2. Siyasal Bilgiler Okulu Dönemi

1935 yılında ise çıkartılan 2777 sayılı kanunla, Mülkiye Mektebi'nin adı, Atatürk'ün isteğine uygun olarak, Siyasal Bilgiler Okulu'na çevrilmiştir. Siyasal Bilgiler Okulu'nun öğretim süresi dört yıla çıkarılmış, 1936-1937 ders yılı Ankara'da yeni binasında başlamıştır (Serin, 1985).

Kurulmasından itibaren Siyasal Bilgiler Okulu'nun da hedefi, selevi Mülkiye Mektebi gibi, araştırmacılığın da önemli yer tuttuğu klasik bir üniversite eğitimi vermek değildi. Memur yetiştirmek amaçlanıyordu. Amaca binaen, okulda İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar geleneksel yaklaşıma dayanan, siyaset bilimi eğitimi verilmiştir.

Bu döneme Uluslararası İlişkiler Disiplini açısından bakılırsa, Siyasi Tarih ve Uluslararası Antlaşmalar Tarihi adı altında dersler, ders muhteviyatı içerisinde bulunmaktaydı.

1.3. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dönemi

Siyasal Bilgiler Okulunun, akademik kimliğinin güçlenmesi siyasal araştırmaların yürütüldüğü bir merkeze dönüşmesi ise, 1946 yılında yeni kurulan Ankara Üniversitesi'ne bağlanması ve Siyasal Bilimler Fakültesine dönüşmesiyle gerçekleşmiştir (Turan, 2009).

Uluslararası İlişkiler, Milletlerarası Politika adıyla, ilk kez 1956'da, Siyasal Bilgiler Bölümünde, üç yıllık bir programda, eğitimine başlamıştır. Bu yıllarda programın içerisinde herhangi bir doktora ve yüksek lisans eğitiminin bulunmadığını ifade etmek gerekmektedir.

Ayrıca programda okutulan ders kitaplarının, sayısı ve kalitesi tartışmalı olmuştur. Ders kitabı muhteviyat olarak, Uluslararası organizasyonlarla ilgili bir kitap, Uluslararası Hukuk Disiplininin Türkiye'ye giriş tarihi daha önce olmasına rağmen, birkaç tane Uluslararası Hukuk kitabı ve diplomasi tarihi kitapları bulunmaktaydı (Ataöv, 1967).

1960 yılından itibaren, Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Siyasal Bilgiler Fakültesinin altında kurulmuştur. Böylece Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler eğitimi ve akademik çalışmalarında tartışmasız bir tekel haline gelmiştir.

Yine bu yıllarda, 2. Dünya Savaşında ve Soğuk Savaşta Türkiye'nin Amerika'nın müttefiki olması ve ikili ilişkilerin gelişmesi, Siyasal Bilgiler Fakültesinin eğitim ve öğretim sisteminde Fransız etkisinin azalmasına, Amerikan etkisinin çoğalmasına yol açmıştır (Bilgin, 2008).

1961 yılında uluslararası ilişkilerciler tarafından, ilk kez yapılan akademik sempozyum, Türk Uluslararası İlişkileri için bir mihenk taşı olmuştur. Akademisyenler ve Dışişleri bürokratlarının katılımıyla düzenlenen sempozyumun 3 amacı olmuştur. Birincisi Uluslararası İlişkiler disiplininin yeri ve önemini tanımlamak, ikincisi disiplinin öğrenimi ve disiplinle ilgili çalışmaların içeriğinin nasıl olması gerektiğini belirlemek ve son olarak verilen 3 yıllık eğitimi şekillendirmek olmuştur.

Türkiye'de 1960'lı yılların başlarına kadar Uluslararası İlişkilerle ilgili olarak okutulan dersler, Siyasi Tarih ile Devletler Hukuku, Siyaset Bilimi derslerinden ibaret olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, bu savaşın yıkıcılığından dehşete kapılmış olan Amerikan ve İngiliz siyaset bilimcileri, dünyanın aynı yıkımla bir kez daha karşılaşmaması için, kimi tarihin ışığında kimi salt teori düzeyinde, savaş ve barış konuları üzerinde daha fazla durmak ve bu konuları ayrı bir disiplin içinde toparlamak gereğini duymuşlardır. Özellikle Amerika'da "Uluslararası İlişkiler" adının şemsiyesi altında, güç dengesi ve caydırıcılık, sistem teorileri, davranışçılık, çatışma çözümü (conflict resolution) gibi kavramları geliştirilmiştir. Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kuruluşuna paralel, İkinci Dünya Savaşı ertesinde ve Soğuk Savaş sırasında, üretilen bu Uluslararası İlişkilerin yeni kavramlarının öğretimi de başlamıştır. Bahse konu muhteviyat değişikliği, öğrenimlerini ABD'de gördükten sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne katılan genç akademisyenler sayesinde olmuştur (Criss, 2006).

Belirtilmelidir ki, 1960'lı yıllarda tek Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün mezunları, Dışişlerinde çalışmaya seçilebilir nitelikte olmuştur. Küçük ve seçici olan Siyasal Bilgiler Fakültesi, nispeten seçkinlerin dünyası olmuştur. Geleceğin diplomatları, politika yapıcılar veya siyasi danışmanları için bir zemin olan müfredat programı, siyasi tarih ve uluslararası hukuk odaklı ve genellikle ülkenin daha zengin ailelerinin, eski diplomat ve siyasetçilerin çocuklarından oluşan, yılda elli ya da altmış kişiyi aşmayan öğrenci kitlesine hizmet vermiştir. Bu öğrenciler sadece girmek için eğitildikleri dünyaya aşına değil aynı zamanda yurtdışında yaşam deneyimine ve bu alana geçişi kolaylaştıracak olan dil kabiliyetlerine de sahip olmuşlardır.

Bunun yanında öğretim ve öğrenim disiplin, ezberleme, asgari düzeyde dışarıdan okuma, profesörlerin derslerinde tetikte bekleyerek notlar alma ve bu dersler üzerine yazılı sınavlara dayalı olmuştur. Bu tarz, sunulan düşüncelere karşı eleştirel yaklaşıma yer vermemekte ve hepsinin kavramsal gelişimi için esas noktaları teşkil eden, farklı kaynakların okunmasını, argümanların değerlendirilmesini ve karşılaştırılmasını teşvik etmemektedir.

Sorgulanmak bir yana, bu tarz yıllar boyunca değişmeden devam etmiş ve mevcut sistemde en iyi performans gösteren öğrenciler önce lisansüstü eğitime ve sonunda da öğretim üyeliğine alınmışlardır. Bu genel şartlar altında özgün çalışmaların çıkmaması, kuram

ve kuramsallaşmayla ilgili çalışmaların az olmasının sebeplerine de bağlayan çalışmalar vardır (Aydınlı, Mathews, 2008).

Yine bu dönemdeki Uluslararası İlişkiler disiplininde ders veren profesörler, genellikle seçkin olarak nitelenebilecek, siyasi tarihci veya emekli diplomatlar olmuştur.

Türk uluslararası ilişkiler topluluğunun bir bölüme yani Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne, endekslenmesi, bölümde olanlar olayların yerel disiplin ve Dışışleri üzerinde büyük etki yapmasının nedeni olmuştur (Aydınlı, Mathews, 2008).

1967 yılında ise Dünyada Uluslararası İlişkilerin gelişen önemine binaen Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin ikinci yılında olan öğrencilerden başlamak üzere, "Milletlerarası Münasebetler" adıyla günümüze uygun, Uluslararası İlişkiler eğitimi verilmeye başlanmıştır (Ataöv, 1967).

Bahsi geçen ve 4 yıllık olan bu program, ilk 2 yılında siyaset bilimi, hukuk, uluslararası organizasyonlar ve ekonomi bilimi hakkında genel bakış açısı vermesi amacı taşımıştır. Üçüncü yılından itibaren ise uzmanlaşma hedefiyle, bilgi ve analiz düzeyinde, kendi görüşlerini savunacağı düzeyde eğitim vermeyi amaç edinmiştir. Programda üçüncü yılına giren öğrenciler, içinde Uluslararası İlişkilerin de dâhil olduğu, Kamu Yönetimi, İktisat ve Ekonomi, İşletme Bölümü uzmanlaşma dallarından birini tercih edebiliyorlardı.

Derslerde ulusal güç, güç dengesi, emperyalizm gibi konular işlenmekteydi. Ayrıca Uluslararası örgütlerin ve alan çalışmaların yer aldığı bağımsız bir programda mevcut olmuştur. Bahsedilen programla Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Disiplini, Siyaset Bilimi, Siyasi Tarih ve Uluslararası Hukuk Disiplinlerinin etkisinden kurtulmuştur. Bağımsız bir disiplin hüviyetine kavuşmuştur (Ataöv, 1967).

Özellikle 1970'li yılların Uluslararası İlişkiler topluluğu bazında yaptığı en büyük değişiklik, disiplinin politize olmasıdır. Politize olması, dönemdeki öğrenci hareketleri, sol düşüncenin Türkiye'de popüler olmasıyla ve destekçi kazanmasıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bu bağlamda antiemperyalist ve antikapitalist, anti Amerikancı görüş üniversitelerde büyük taban kazanmıştır (Oran, 2006).

Uluslararası İlişkiler disiplinde, 1970'li yıllara kadar devam eden Siyasal Bilgiler Fakültesinin "tekeli" (Aydınlı, Mathews, 2008), Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve ODTÜ'nün, Uluslararası İlişkiler bölümlerinin açılması ile yıkılmıştır (Erhan, 2010). Ama liderliğini ve öncülüğünü, 1980 darbesine kadar kaybetmemiştir.

1.4. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dönemi

1980 darbesinden sonra, Uluslararası İlişkiler Disiplininde durgunluk görülmüştür. Bu duruma özellikle Siyasal Bilgiler Fakültesi akademisyenlerin önemli bir bölümünün hapse atılması ve darbenin Türkiye'de oluşturduğu ortam etken olmuştur. Ayrıca askerlerin üniversitelerde kontrolün kendi ellerinde olmasını istemesi, Yüksek Öğretim Kurulunun kurulmasına ve üniversite yapısının birbirine benzer, standart modellerde oluşturulmasının nedeni olmuştur. Bu kurgulanan yapılanma içinde, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin kuruluşu içinde yer almıştır (Boğaç, 2004).

Disiplinin yaşadığı büyüme ise 1990'lı yıllarda başlamıştır. Soğuk savaşın bitmesi ve yeni fırsatların ortaya çıkması, üniversiteleri Uluslararası İlişkiler Bölümü açmak konusunda cesaretlendirmiştir. 1990'dan 2000'e kadar, 29 yeni Uluslararası İlişkiler Bölümü açılmıştır (Yazgan, 2012).

Bahsi geçen bu büyüme sadece yeni bölümlerin açılması şeklinde olmamış, ders ve program, alan çalışmaları sayısını da artırmıştır. Siyasi tarih, Uluslararası Hukuk, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Türk Dış Politikası yeni açılan bölümlerin çoğunluğunda

ders muhteviyatında olmuştur. Avrupa, Orta Doğu, Orta Asya çalışmaları en popüler alan çalışmaları olmuştur.

Yine 2000'li yıllar itibarıyla yapılan akademik Uluslararası İlişkiler Konferans ve Sempozyum sayısında çoğalma yaşanmıştır. Disiplin için ilk sayılan 1961 senesinde Siyasal Bilgiler Fakültesinde ki sempozyumdan sonra, 2002 senesinde Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yapılan konferans bunlara örnek teşkil etmektedir. Türk Uluslararası İlişkiler Topluluğunun diğer senelerde yapacağı, disiplinin sorunlarının tartışılıp, fikir alışverişinde bulunularak, çözüm arandığı diğer toplantılara örnek olmuştur.

Disiplinin büyüme göstergelerinden birisi de Uluslararası İlişkiler Konseyi'nin (UİK) kurulması sayılmaktadır. UİK 2004 yılında bir grup akademisyen, medya mensupları ve Dışişleri Bakanlığı tarafından 2004 yılında kurulmuştur. Konseyin kuruluş amacı Uluslararası İlişkiler Topluluğu bünyesinde koordinasyon ve haberleşmeyi sağlamak, disiplinle ilgili çalışmaları desteklemek olmuştur. Ayrıca Türk Uluslararası İlişkiler Topluluğu çıkardığı hakemli Uluslararası İlişkiler Dergisiyle, bilimsel makalelerin yayınlandığı yeni bir platform kazandırmıştır.

2000'li yıllardan başlayarak, Uluslararası İlişkilerle ilgili düşünce kuruluşlarının sayısı da artmıştır. Politika yapıcılara ve kamuoyuna, bölgesel sorunlar ve dış ilişkilerle ilgili politika üretme ve araştırma yapma sürecine katkı yapmaya başlamışlardır. Çoğunlukla Uluslararası İlişkiler Bölümü akademisyenleri bu düşünce kuruluşlarında görev almaktadırlar.

Takip eden 2000'li yıllar boyunca Türkiye'de Uluslararası İlişkilere olan ilgi giderek artmaktadır. Pek çok üniversitede Uluslararası İlişkiler bölümleri açılmaya devam etmektedir. Uluslararası İlişkiler bölümlerinin sayısında yaşanan artışın bölümün cazip ve gözde konumunun yanı sıra, AB ile müzakerelerin başlaması ve Türkiye'nin özellikle 2000'li yılları takiben daha dışa dönük, çok yönlü ve aktif bir dış politika anlayışını benimsemesi ile ilgili olduğu söylenebilir (Hursoy, Tepeciklioğlu, 2012).

2. Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları

2.1. Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Yazımı

Uluslararası ilişkiler şimdiki adıyla, 1930'lu yıllarda Amerikan Üniversitelerinin neredeyse hepsinde bir veya iki ders olarak verilmekteydi. Uluslararası İlişkiler çalışmaları ve yazımına başlanma tarihini, Batılı ülkelerle karşılaştırsak, disiplinin Türkiye'ye geç giriş yaptığını söyleyebiliriz.

Bunun yanında Türkiye, Osmanlı'nın son döneminden bu yana çalışma konusu olarak ilgi çeken bir ülke olmuştur. Türk dış politikası üzerine ilk makaleler Türkiye dışından yazılmıştır. ABD ve İngiltere'de 1920 ve 1930'larda Türk dış politikası hakkında yayınlanmış kitaplar ve makaleler bulunmaktadır. Kurtuluş Savaşı, Lozan Barış Konferansı ve müteakibinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması yurtdışında da ilgi çekmiş ve bununla ilgili çalışmalar yapılmıştır. İngiliz sömürgesi olan Hindistan'da bile Türkiye üzerine çalışmalar yapılmıştır (Aydın, Denk, 2002).

2.2. Türkiye'de İlk Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Yayınları

Türk Uluslararası İlişkiler çalışmalarını değerlendirmeden, disiplinin ilk eserlerini ve çalışmaların ilk yayınlandığı kaynakların belirtilmesi gerekmektedir.

Disiplinin ilk kitabı Yusuf Hikmet Bayur'un "Türkiye'nin Dış Siyaseti" çalışmasıdır (Bayur, 1934). Türkiye dışından Türk yazar tarafından Türk dış politikası konusunda yayınlanan ilk makale ise Halide Edip Adivar'ın, Foreign Affair dergisinde 1940'ta yayınlanan yazısıdır (Adivar, 1940). İlk yabancı dilde Türk yazarlı, Uluslararası İlişkiler kitabı ise Ahmet Emin Yalman tarafından yazılan "Turkey in the World War" başlıklı çalışmadır (Yalman, 1930).

Türkiye'de Uluslararası İlişkiler eğitiminde olduğu gibi, Uluslararası İlişkiler çalışmalarında da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin önderliği olmuştur. Yazılan ilk makaleler, Siyasal Bilgiler Fakültesi çıkışlı olup, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi'nde (Ankara University the Journal of Faculty of Political Science) yayınlanmaya başlamıştır.

Ayrıca Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Enstitüsü 1960 yılından itibaren Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı Dergisi (Turkish Yearbook of International Relations) yayınına yapmaya başlamıştır. Bahsi geçen yayının maksadı Türk Uluslararası İlişkileriyle ilgili tartışmaların yapıldığı ve Türkiye'nin diğer ülkelerle ilişkilerinin değerlendirildiği, yabancı dilde Uluslararası ilişkilerle ilgili makalelerin yayınlandığı bir platform oluşturmak olmuştur. Bu, Türkiye'de Uluslararası İlişkilerle ilgili ilk akademik yayın olma özelliği taşımaktadır (Ataöv, 1967).

2.3. Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Yazımı Değerlendirmesi

Türkiye'de Uluslararası İlişkiler disiplininin içinde değerlendirilebilecek, akademik yazım geleneğinin oluşması İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde olmuştur (Uzgel, 2007). Bu durumun nedenini Türkiye'nin, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesine müteakip Soğuk Savaşın etkilerini hissetmesi ve SSCB'nin toprak ve boğazlarda üs istemesine karşı, Batı Bloğuna bağlanma isteğinin etki ettiği düşünülmelidir. Bu duruma paralel Soğuk Savaş ortamında şekillenmeye başlayan, Uluslararası İlişkiler çalışmaları, Soğuk Savaş ideolojisini yansıtmıştır.

Bu dönemde Realizm, Türkiye'de geçerli temel uluslararası ilişkiler teorisi olmuştur. Morgenthau'cu Realizm bakış açısı dış politika icrasını ve gündemi etkilemiş, akademik çalışmalara da etkisi büyük olmuştur. Bütün soğuk savaş dönemi boyunca Uluslararası İlişkiler Disiplini çalışmaları, Realizmin hâkimiyetindedir. 1990'lı yıllarda bile devam eden Realizm etkisi, diğer büyük tartışmaları (1960'lı yıllarda ortaya çıkan Davranışsalcılık-Gelenekselcilik tartışması) göz ardı etmiştir. Hatta bu etkinin Neorealizm teorisini teğet geçtiği, Morgenthau'cu Realizmden bir adım ileri gitmediği söylenebilir.

Bunun yanında ilk Uluslararası ilişkiler yazımının ve çalışmalarının, ekonomik, kültürel ve sosyal yönlerinin göz ardı edilip, devlet-merkezli ve güvenlik ağırlıklı olduğunu söylemek gerekir (Bilgin, 2005). Hatta bunu daha da ileri götürüp, 1960'lı yılların ortalarına kadar yapılan çalışmalar için, Siyasal Bilgiler Fakültesi orijinli ve devlet merkezli değil; devletin bizzat kendisi içindir, diyebiliriz.

Bu bağlamda, 1960'ların ortalarına kadar ele alınan konuların kısırlığı, eleştiriden uzak durması çalışmaların ortak özelliği olmuştur. Diğer bir deyişle dönemin akademisyenleri tarafından Türkiye tezlerini savunmak, devletin yanında durmak bizzat görev sayılmıştır (Uzgel, 2007).

Öte yandan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya barış ve güvenliğinin uluslararası hukuk ilkelerine uygun bir biçimde, savaşınsız sağlanması amacıyla kurulan, başta Birleşmiş Milletler Örgütü olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar da ayrı bir inceleme ve öğretim dalı olmaya başlamış ve Türk akademisyenlerde 1960 sonrasında, bu konularda çalışmalar yapmaya başlamıştır.

Ayrıca 1960'lı yıllardan, yani Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin, disiplinin tekeli olduğu dönemden, günümüze kadar devam eden bir süreçte, Türkiye'de yapılan Uluslararası İlişkiler çalışmaları bütününde, tarih eksenli olay çalışmalarının yaygın olduğu da kaynak taramalarında görülmektedir (Aydınlı, Kurubaş, Özdemir, 2009).

1960'lı yılların ortalarından itibaren Türk Dış Politikasında Kıbrıs sorununun ön plana çıkması ve bununla bağlantılı olarak Batı ile ilişkilerin gerginleşmesi (Johnson Mektubu, Küba Füze Krizi, Jüpiter Füzelerinin Türkiye'den Taşınması) ve solun güç kazanmasını takiben Türkiye'de Uluslararası İlişkiler çalışmalarında, Batı Bloğunu eleştiren makaleler görülmüştür.

1970'li yıllarda ise, özellikle 1960 Anayasasının getirdiği haklarında etkisiyle, o zamana kadar seçkin ve elit bir Uluslararası İlişkiler topluluğu tarafından yapılan, dış ilişkilerle ilgili fikir ve politika üretme işi tabana yayılmış, gazetesinden, öğrencisine, sokaktaki halkına mal olmaya başlamıştır. Bu durum tartışmaların, kamuoyunda farklı görüşlerin oluşması ve ideolojik tartışmalar yaşanmasının önemli nedenlerinden biri olmuştur. İfade etmek gerekirse bu dönemde Uluslararası İlişkiler Disiplini Türk toplumunun ilgisini çekmeye başlamıştır.

1980 darbesi ve darbe sonrası oluşan ortam, disiplini derinden etkilemiştir. Uluslararası İlişkiler Disiplini, 10 senelik, 1990'lara kadar süren ve duraklama dönemi diye nitelendirebileceğimiz bir dönem yaşamıştır.

Darbe sonrası dönem için diyebileceğimiz bir husus, Türk Sosyal Bilimler akademisyenleri ve öğrencileri Batı ve Amerikan Uluslararası İlişkiler çalışmaları ile daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Bu gelişmenin disipline yansımaları ise yabancı dil seviyesini geliştiren ve disiplindeki gelişmeleri daha yakından izleyen akademisyenlerin ortaya çıkması şeklinde olmuştur (Arı, 2006). 1990'lı yıllar itibarıyla, duraklama bitmiş, üniversitelerde açılan yeni Uluslararası İlişkiler Bölümlerine paralel, araştırmalar ve yayınlar çoğalmıştır. 1990'dan 2000 yılların ortalarına kadar Uluslararası İlişkilerle ilgili yayın yapan, üniversiteler, Dışişleri Bakanlığı, araştırma kuruluşları ve Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği tarafından açılan 18 yeni dergi yayına başlamıştır.

2012 itibarıyla Uluslararası İlişkilerle ilgili yayın yapan akademik dergi sayısı 29 olmuştur. Disipline karşı kamuoyun çoğalan ilgisine paralel, günümüzde yazılan makale sayısında artma yaşandığı görülmektedir. Ayrıca son yıllarda Türk akademisyenlerin yabancı dilde yaptığı yayın sayısının, neredeyse Türkçe yayınlanan makale sayısına ulaştığı belirtilmelidir (Yazgan, 2012).

2.4. Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Makale Yazımında Tercih Edilen Konular

Türk Uluslararası İlişkiler Disiplinin en uzun soluklu dergisi olan Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Türk Yıllığı Dergisinde, 1960'dan 2007'ye kadar yayınlanan makalelerde hangi konuların işlendiğiyle ilgili yapılan kaynak taraması, Tablo-2'de görülmektedir. Anlaşılacağı üzere Türkiye'de disiplinin doğuşundan günümüze kadar olan uzun bir zamanda, Türk Uluslararası İlişkiler Topluluğu sırasıyla Uluslararası Politika, Siyasi Tarih, Türk Dış Politikası, İç Politika, Uluslararası Hukuk konularında araştırma yapmayı tercih etmişlerdir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Journal of the Faculty of Political Sciences), METU Studies in Development ve Dış Politika (Foreign Policy) gibi Uluslararası İlişkiler Disiplinin değerli yayınlarında, basılan makalelerle ilgili yapılan kaynak taramasında da aynı sonuca ulaşıldığını söylemek gerekmektedir (Bilgin, Tarrısever, 2009).

Tablo 2: Uluslararası İlişkiler Türk Yıllığı Dergisinde Yayınlanan Makalelerin Konuları

1960-2007 YILLARI ARASINDA SİYASİ BİLGİLER FAKÜLTESİ ULUSLARARASI İLİŞKİLER TÜRK YILLIĞI DERGİSİNDE (TURKISH YEARBOOK OF INTERNATIONAL RELATIONS) YAYINLANAN MAKALE KONULARININ YÜZDELERİ			
Nu.	Konu	Makale Sayısı	Yüzde %
1	Uluslararası Politika	94	33
2	Siyasi Tarih	54	19
3	Türk Dış Politikası	52	18,3
4	İç Politika	49	17,3
5	Uluslararası Hukuk	26	9,2
6	Diğer	9	3,2
TOPLAM		284	100

Kaynak: (Bilgin, Tanrısever, 2009)

3. Günümüz Türkiye'sinde Uluslararası İlişkiler Disiplinin Yaşadığı Sorunlar ve Uluslararası İlişkiler Topluluğuna Yöneltilen Eleştiriler

Dünyada Uluslararası İlişkiler Disiplinin günümüzdeki durumuna, topluluk arasında çıkan tartışmalarla büyüyerek geldiğini düşünerek, günümüz Türkiye'sinde Uluslararası İlişkiler Disiplinin yaşadığı belli başlı sorunların ve tartışmaların, bu çalışmada paylaşılması gerekmektedir.

Türk Uluslararası İlişkiler Disipliniyle ilgili ilk sorunu, Prof. Dr. Şule Kut'un, 2005 yılında yapılan Uluslararası İlişkiler Toplantısında söylediği, "Memlekette herkes uluslararası ilişkilerci..." sözleri tam anlamıyla anlatmaktadır. Uluslararası İlişkiler Disiplini çekiciliği sadece bölüm öğrencilerinin dikkatini değil, toplumun dikkatini de çekmektedir. Eğil olmayanlar, Uluslararası İlişkilerin sorumluluk sahası olarak nitelenebilecek konulara çekinmeden girebilmektedir. Kısacası herkesin söyleyecek bir sözü olmaktadır.

Yine disiplinin popülerliğinin etkisiyle, medya, basın, düşünce kuruluşları Uluslararası İlişkiler akademisyenlerine ilgi göstermektedir. Üniversitede ve Dışişleri Bakanlığında bilim yapmaya devam eden akademisyenler olduğu kadar, hiç azımsanmayacak miktarda medya, basın, düşünce kuruluşlarında çalışanlarda vardır. Bunun paralelinde "Bilim üniversitede mi yapılır? Üniversite dışında mı yapılır?" sorusu da ortaya çıkmıştır (Kut, 2005).

Diğer bir eleştiri ise disiplinin Türkiye'ye gelişinden bu zamana kadar, kuram ve kuramsallaştırmada başarılı olunmamasıyla ilgilidir. Uluslararası İlişkiler Disiplini, Amerikan Sosyal Bilimi olarak tanımlanmaktadır (Hoffmann, 1997). Sayıları çok olmamasına karşı merkez sayılan disiplinindeki Amerika ve Batı zincirini, çevre sayılabilecek ülkelerden kırma denemeleri olmuştur. 1980'lere kadar etkili olan, Latin Amerikalı Uluslararası İlişkilercilerin ürettiği "Dependency Theory" ve günümüzde Çinli Uluslararası İlişkilercilerin üretmeye çalıştıkları teoriler bunlara örnek sayılabilir (Callahan, 2001). Türk Uluslararası İlişkiler Topluluğunun bunun gibi bir çalışmasının bulunmaması eleştiri konusudur.

Bu durumun önemli nedenlerinden biri, uzun yıllar disiplinin tekeli olan, Siyasal Bilimler Fakültesi'nin oldukça bilgili siyasetçi ve diplomatlar, bürokratlar üretmede çok başarılı olmasına rağmen (Bilge, 1962), okulun gelenekselci öğretiminin ve öğrenim tarzının, gelişime

açık olmayan temel müfredatının, teori ve teorileştirmenin gelişimine elverişli olmaması sayılmaktadır (Aydınlı, Mathews, 2008).

Başka bir eleştiri ise sayısı artmasına rağmen, Uluslararası İlişkiler programlarındaki işlenen derslerin, içerikleri ve etkinliğinin yeterli olmadığı üzerinedir. Uluslararası İlişkiler Siyasal Kuramı, Küreselleşme, Güvenlik/Çatışma ve Yöntem araştırma alanları eksikliği görülen en önemli alanlardır (Keyman, Ülkü, 2007).

Önemli bir tartışma konusu da Türk Uluslararası Topluluğunun, kendi ülkesine yabancılaşma yaşadığı, yaşamadığı konusudur. Yabancılaşma yaşadığını söyleyen akademisyenler, az gelişmişlik, demokratikleşmede yaşanan sorunlar, jeopolitik koşullar, bilimsel bilginin üretimine yeteri kadar önem verilmemesi, akademisyenlerin devlet kurumlarınca yeterince desteklenmemesi, akademisyenlerin bir kısmının bilgiyi üretmek yerine, ithal etmeyi tercih etmesi gibi sosyal, ekonomik, siyasal ve kişisel nedenlerden ötürü, Türkiye'de Uluslararası İlişkiler araştırmalarının ve eğitiminin temelinde bir yabancılaşma yaşadığını savunmaktadırlar.

Yaşanılan yabancılaşma deyimıyla öğrenci, araştırmacı ve akademisyenlerin, konu, kavram, teori ve örneklerde, daha çok yabancı kaynaklar üzerinde yoğunlaşmanın sonucunda, kendi ülkesinin ihtiyaçlarını ve özelliklerini fazla dikkate almayan bir Uluslararası İlişkiler anlayışı ortaya çıkardığı anlatılmak istenmektedir. Durumun oluşma varsayımları olarak, Türkçe makalelerde ve kitaplarda, yabancı kaynaklara fazlasıyla atıfta bulunulması, Türkiye'nin kendine özgü ihtiyaçlarından ziyade, yabancı akademik çevrelerin ve yayın kurumlarının ilgi alanlarına daha fazla önem verilmesi sayılmaktadır (Yalçınkaya, Efeğil, 2009).

4. SONUÇ

Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Disiplini, Dışişlerine bürokrat yetiştirmek maksadıyla, Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde kurulmuştur. 1952 yılı itibarıyla, Türkiye Nato'ya girerek, yaşanan Soğuk Savaş da, Amerika ile müttefik olunmuştur. Müttefikliğin etkisiyle ikili ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Bu durum, bir Amerikan Sosyal Bilimi olarak nitelendirilen Uluslararası İlişkiler Disiplinini, Siyaset Bilimi, Uluslararası Hukuk, Siyasi Tarih disiplinlerinin gölgesinden çıkararak, Türkiye'de 1960'lı yılların ortalarından itibaren bağımsız bir disiplin olarak görülmesini sağlamıştır. 1970'li yıllar itibarıyla disiplinin seçkinciliği azalmış ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin disiplin üzerindeki tekil etkinliği kaybolmaya başlamıştır. Soğuk Savaş bitimine müteakip, disipline olan ilgi, serbest piyasa ekonomisine geçiş, Türkiye'nin Dünya ekonomisine ve sermayesine açılmasıyla katlanarak artmıştır.

Türk Uluslararası İlişkiler Disiplini 1990'lı yıllardan günümüze ise, daha önce yaşamadığı bir şekilde, akademisyenlerinden, üniversitelerine, düşünce kuruluşlarından, akademik çalışmalarına kadar derinleşme ve genişleme yaşamaktadır. Günümüzde disiplin yaşadığı bu derinleşme ve genişleme nedeniyle çeşitli sorunlarla yüzleşmektedir. Sonuç olarak Türk Uluslararası İlişkiler Topluluğu, ülkesindeki disiplinin yaşadığı sorunları çözebildiği kadar, Dünya Uluslararası İlişkiler Topluluğu içinde saygınlığını yükseltecektir.

KAYNAKÇA

- ADIVAR Halide Edip, (1940). "Turkey and her allies", Foreign Affairs, Cilt 18, No.3.
- ARI Tayyar, (2006). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, İstanbul: Alfa Matbaası: 5.
- ATAÖV Türkkaya, (1967), "The Teaching of International Relations in Turkey", Turkish Yearbook of International Relations, Sayı 2: 375-376.
- AYBAY Rona, (1977). "The Role and Position of Political Science in Turkey", Turkish Yearbook of International Relations, Sayı 17: 13.
- AYDINLI Ersel, Erol Kurubaş, Haluk Özdemir, (2009). Yöntem Kuram Komplo: Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları, Ankara: Asil Yayınları.
- AYDINLI Ersel, Julie Mathews, (2008). "Türkiye Uluslararası İlişkiler Disiplininde Özgün Kuram Potansiyeli: Anadolu Ekolünü Oluşturmak Mümkün mü?", Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, Cilt 5, No.17: 60, 166-167.
- AYDIN Mustafa, Erdem Denk, Kudret Özersoy, (2002). "Turkish Foreign Policy Bibliography: Sources in English, French and German", Ankara, Sam Papers , s. 5.
- AYDIN Mustafa, (2005)."Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Toplantı Tutanakları, 1. Oturum", Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, Cilt 1: 53.
- BAYUR Yusuf Hikmet, (1934). Türkiye'nin Dış Siyaseti, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- BİLGE Suat, (1962). Milletlerarası Politika Öğretimi Sempozyumu, Ankara, Sevinç Matbaası.
- BİLGİN Pınar, (2005). "Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında"Merkez-Çevre": Türkiye Nerede?", Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, Cilt 2, No.6: 5, 10.
- BİLGİN Pınar, (2008). "The State of IR in Turkey", BISA News.
- BİLGİN Pınar, Oktay F. Tanrıseven, (2009). "A telling story of IR in the periphery: telling Turkey about the world, telling the world about Turkey", Journal of International Relations and Development, Vol. 12, No. 2: 174.
- CALLAHAN William A., (2001). "China and the Globalisation of IR Theory: Discussion of Building International Relations Theory with Chinese Characteristics", Journal of Contemporary China, Vol. 10, No. 26.
- CRİSS Nur Bilge, (2006). "Üniversite Öğretiminde Siyasi Tarihin Yeri", Gökhan Erdem (ed.), Türkiye'de Siyasi Tarihin Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 49.
- ERHAN Çağrı, "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitimi İyi Değil", Türkiye Gazetesi.
- EROZAN Boğaç, (2004). İlater Turan, "The Development of Political Science in Turkey", Political Science and Politics, No:37: 363.
- HURSOY Siret, Elem Eyrice Tepeciklioğlu, (2012). "Uluslararası İlişkiler Eğitiminde Kalite", Pelin Dünder (ed.) Kalite Uzerine, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- HOFFMANN, Stanley, (1997). "An American Social Science: International Relations", Daedalus: 41.
- KEYMAN E.Fuat, N. Esra Ülkü, (2007). "Türkiye Üniversitelerinde Uluslararası İlişkiler Ders Müfredatı", Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, Cilt 4, Sayı 13: 105.
- KUT Şule, (2005). "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitiminin Geleceği", Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, Vol. 2, No. 6: 91.
- ORAN Baskın, (2006). Türk Dış Politikası- Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 1: 669.

- OZANKAYA Özer, (1989), "Siyasal Bilgiler Fakültesi Tarihinden Bir Belge", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 154, Sayı 1-2: 11.
- SERİN Necdet, (1985). "Mülkiye Mektebi'nden Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne 125. Yıl", Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 40, Sayı.1: 1-2.
- TURAN İlter, (2009). "Türkiye'de Siyasal Bilimin Gelişimi: Tarihçe ve Kurumsal Gelişmeler", Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:40.
- UZGEL İlhan, (2007). Türk Dış Politikası Yazımında Siyaset, Ayrışma ve Dönüşüm, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, Cilt 4, No.13: 114-115.
- ÜLMAN A.Haluk, (2006). "Türkiye'de Siyasi Tarih Yazıcılığı ve Siyasi Tarihçilerimiz", Gökhan Erdem (ed.), Türkiye'de Siyasi Tarihin Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 26.
- YALMAN Ahmet Emin, (1930). Turkey in The World War, New Haven.
- YALÇINKAYA Alâeddin, Ertan Efeğil, (2009). "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitiminde ve Araştırmalarında Teorik ve Kavramsal Yaklaşım Temelinde Yabancılaşma Sorunu", Akademik Bakış Dergisi, Cilt 3, Sayı 5: 2.
- YAZGAN Korhan, (2012). The Development of International Relations Studies in Turkey, University of Exeter: Unpub